

Невшанований геній

Унікальність української нації можна віднайти в її надзвичайно мелодійній мові, пасхальній писанці, у кольорах вишивки, дзвінких нотах народної пісні... В очах кожного українця. Земля кришталевого Світязя, могутнього Дніпра, плодovitого чорнозему породила не одну талановиту людину. І якби не була історія українського народу такою трагічною, то слава про нашу Батьківщину у світі лунала б гучніше. Теперішня гордість України — це футболісти, боксери, атлети, плавчині. Олімпійські чемпіони, переможці Євробачення... І жодної згадки про Нобелівських лауреатів.

Тому що тут немає чим похвалитися. Але не так, щоб зовсім. Нобелівських лауреатів земля українська таки має. Та ніхто долями цих людей на їхній історичній Батьківщині майже не цікавиться. Бо територія України належала не одній країні-загарбниці, тому в часи поневолення чужі держави приписали Нобелівських лауреатів українського походження в лави своїх переможців. Та наша країна таки дала світові не одного генія.

Мало хто з рівнян знає, що саме в нашій області в маленькому, але древньому місті Дубровиця (тоді Сарненського повіту) в 1924 році народився майбутній Нобелівський лауреат у галузі фізики Георгій

Харпак, відомий у світі, як Жорж Шарпак. Родина якого жила в Сарнах. Лише у 1999 році вперше його заново відкрив для земляків рівненський історик Гурій Бухало. Під час досліджень матеріалів музею Симона Петлюри в Парижі директор цього закладу зауважив, що саме з Рівненщини походить один із Нобелівських лауреатів. Дізнавшись детальніше про цю тоді ще таємничу постать, історик написав статтю в газету «Вільне слово», яка називалася «Що мають спільного Дубровиця і Париж». Публікацією зацікавилися українські вчені в галузі ядерної фізики.

З часом з'ясувалося, що Георгія Харпака ще пам'ятають його друзі дитинства з Дубровиці. Доля склалася так, що одного разу, бігаючи по воді, хлопець наступив на зламане стебло очерету й поранив ногу. Почалося запалення, тому лікар порадив везти Георгія до Варшави. З того часу й став він уже не Гешком, а Жоржем. Пізніше його сім'я залишила Польщу й переїхала до Франції, де вже тоді поселилися родичі батька Георгія.

Ще в початковій школі хлопець виділявся своїм розумом з-поміж інших дітей. Це помітила вчителька й порадила батькам відправити його до «нормального» закладу, де б міг краще розвинути свої розумові здібності.

Життя не було ласкавим до Георгія. У часи Другої світової війни під фальшивими документами на ім'я Жорж Шарпентьє хлопець із батьками втік на вільний від німецької окупації південь Франції, де вступив до руху Опору. В 1944 році його депортували в нацистський концентраційний табір Дахау, де залишався до звільнення в 1945 році. Після закінчення навчання в лицей Мон-пельє в 1945-ому вступив до паризької «Школи Шахт», одного з найпрестижніших технічних навчальних закладів у Франції. Після закінчення якої в 1948-ому Харпак отримав ступінь бакалавра в гірській галузі й почав працювати в Центрі наукових досліджень.

Георгій Харпак повністю присвятив своє життя ядерній фізиці. Тому й не дивно, що наслідком його плідної праці стала Нобелівська премія з фізики «за винахід та вдосконалення детекторів частинок, особливо багатопровідної пропорційної камери». Сам Георгій описував свій винахід як «невеличку штуківину 10 на 10 сантиметрів». Але ця «невеличка штуківина» дозволила об'єднати детектор із комп'ютером і збільшити швидкість збирання інформації в мільйони разів. Зараз без детектора Шарпака не минає практично жоден експеримент у фізиці високих енергій. Цей винахід був революційним і в сенсі перспектив радіодосліджень людського тіла. Тому після аварії на Чорнобильській атомній електростанції Георгій хотів допомогти в діагностиці опромінених людей. Та Радянська Україна йому відмовила.

Нобелівська премія — це не єдина заслуга Георгія Харпака. За свою наукову діяльність він нагороджений премією Європейського фізичного товариства. Також став членом Французької Академії наук, почесним доктором чотирьох університетів, зокрема Женевського, професором

кафедри Жоліо-Кюрі і Вищої школи фізики та хімії в Парижі. До того ж, Георгій Харпак був активним захисником використання мирної ядерної енергії.

У своїх інтерв'ю науковець неодноразово наголошував, що дуже хотів би знову побувати в Україні, зокрема на рідному Поліссі. «Коли не стелиться шлях на українські терени, то я кличу Україну до себе. І вона щоразу приходить — із власного серця», — розповідав Георгій. - Але не судилося. У 2010 році нобелівський лауреат залишив цей світ. На місці будинку, де жила сім'я Харпаків у Дубровиці, зараз магазин «Ритуал». І жодного пам'ятника, жодної меморіальної дошки. Маленьке містечко породило генія, та пишатися ним ще не навчилося. Траплялися невеликі кроки з боку рівнян до увічнення пам'яті свого видатного земляка. Наприклад, видання книги, в якій вміщені статті та посилання на праці вченого й публікації про нього. Але це такий мізер у порівнянні з тим, що зробив для світу Георгій Харпак. Чомусь у цій ситуації пригадую слова з пісні Сашка Положинського: «Я не хочу бути героєм України, не цінує героїв моя країна». Навчіться цінувати, щоб те, що робить нашу націю унікальною, не розбрелось по світу й не обрізало свої історичні корені.

Антоніна КОРЕНЬ.